

نشست نقد کتاب "آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن، جلد ششم، امام خمینی(ره)"

نشست نقد کتاب "آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن، جلد ششم، امام خمینی(ره)" با حضور نویسنده و ناقدان این کتاب به همت پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و به صورت مجازی در تاریخ ۸ دی ۱۳۹۹ برگزار شد.

در نشست نقد کتاب "آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن، جلد ششم، امام خمینی(ره)" که توسط پژوهشگاه حوزه و دانشگاه برگزار شد، حجت السلام و المسلمین محمد بهشتی عضو هیأت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و نویسنده‌ی کتاب توضیحاتی را در خصوص فرآیند نگارش و فصول نظام یافته‌ی کتاب توضیحاتی ارائه کرد و سپس دکتر حسن ملکی به‌عنوان منتقد به تحلیل و بررسی کتاب پرداخت.

در شروع نشست دبیر جلسه درباره کتاب مذکور بیان کرد: کتاب آرای تربیتی امام خمینی (ره) آخرین جلد از سری کتاب آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت است. یعنی ۶ جلد آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت چاپ شده و این کتاب که الان جلسه نقدش برگزار می‌شود جلد ششم است. جلد اول، جلد دوم و جلد چهارم به صورت مشترک با حاج آقای بهشتی، آقای ابوجعفری و آقای دکتر فقیهی نوشته شده، جلد سوم توسط آقای بهروز رفیعی نوشته شده و جلد پنجم که مربوط به فیض کاشانی است و نیز جلد ششم، توسط حاج آقای بهشتی به صورت انفرادی نوشته شده است.

وی افزود: از این شش جلد کتاب، یک جلد کتاب درسی با عنوان "مربیان بزرگ مسلمان" هم استخراج شده است. ۱۸ نفر از متفکران انتخاب شده و آرای‌شان به صورت گزیده در کتاب "مربیان بزرگ مسلمان" آمده و توسط آقای بهروز رفیعی تألیف و تلخیص شده است، که ان شاءالله بعد از این جلسه نقد کتاب "مربیان بزرگ مسلمان" هم تا آخر سال برگزار خواهد شد.

دبیر نشست ادامه داد: هدف از نقد این کتاب‌ها و هدف این جلسات بررسی و آشنا شدن دوستان با نقاط قوت و ضعف کتاب و درس‌آموزی از این نقاط قوت و ضعف برای پیشبرد تحقیقات بعدی است. بنابراین هدف بیشتر درس‌آموزی است به منظور اینکه بتوانیم کارهای بعدی که ارائه می‌دهیم، بهتر، غنی‌تر و مفیدتر باشد.

وی در ادامه بیان کرد: در نقد چند مطلب مد نظر ما است. یعنی در این جلسات نقد می‌خواهیم ببینیم که اولاً آیا اهداف کلی که در تألیف کتاب مد نظر بوده است برآورده شده یا نه و آیا کتاب ساختاربندی مناسبی داشته است و آیا در کتاب از روش‌شناسی مناسب

استفاده شده است یا نه؟ به گونه‌ای که برداشت‌هایی که در کتاب ارائه می‌شود از اعتبار و اتقان کافی برخوردار باشد و بشود این‌ها را به‌عنوان آرای تربیتی به امام یا دیگر متفکرانی که مورد بحث است نسبت داد.

وی افزود: اهداف دیگری که از نقد کتاب‌ها به دنبال آن‌ها هستیم این است که آیا موضوعی که به آن پرداخته شده به صورت کامل بررسی شده است یا نه؟ آیا مطالب زائد در کتاب وجود دارد یا مطالب کاملاً مرتبط با موضوع بحث است؟ آیا از همه منابع معتبر و قابل استفاده در این کتاب استفاده شده است یا نه؟ آیا ادبیات و اصطلاحات تعلیم و تربیت به صورت صحیح در کتاب استفاده شده یا نه؟ و در پایان آیا قلم، قلم روان و استنادردی هست یا نه؟ به طور کلی ما به دنبال این هستیم که آیا کتاب‌های ما کاستی‌هایی داشته‌اند یا نداشته‌اند. اگر کاستی نداشته‌اند و کامل بوده‌اند که فی‌ها و اگر کاستی داشته‌اند؛ در مراحل بعدی از این کاستی‌ها کم شود و بر غنای اثر افزوده شود.

توضیحات حجت الاسلام و المسلمین بهشتی درباره کتاب

در ادامه نشست حجت السلام و المسلمین محمد بهشتی عضو هیأت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و نویسنده‌ی کتاب بیان کرد: نقد کتاب بدون تعارف یک فرصت است. من معتقدم که از این فرصت باید استفاده شود و این فرصت باید مغتنم شمرده شود. البته به شرطی که نقادی، عالمانه، دقیق، مستند، منصفانه و پیش‌برنده باشد و از آنچه که گفته می‌شود قدمی به پیش برود.

محمد بهشتی افزود: کتاب "آرای تربیتی امام خمینی (ره)" از یک مقدمه و شش فصل نظام یافته است. در مقدمه کتاب به دو موضوع اساسی پرداخته شده که یکی ضرورت پژوهش و دیگری بازشناسی شخصیت امام خمینی است. قسمت ضرورت پژوهش از چند جهت مورد توجه قرار گرفته، یکی از جهت اینکه خاستگاه آرای تربیتی امام خمینی منبعث از قرآن و سنت است و این یکی از ویژگی‌ها است. ایشان با استناد به آیات شریفه قرآن و روایات، آرای تربیتی خودشان و اگر بهتر بخواهیم بگوییم نظام تربیتی خودشان را استخراج و بیان فرموده‌اند.

وی ادامه داد: مسئله‌ی دوم، مسئله ضرورت اثبات شخصیت ویژه‌ی ایشان است. حضرت امام خمینی (ره) هم جامعیت در شخصیت داشتند و هم جامعیت در علوم، این دو مسئله باعث شد که ما به این کتاب روی بیاوریم و آرای ایشان را بنویسیم. فرق بین جامعیت در شخصیت و جامعیت در علوم در کتاب آمده است.

عضو هیأت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه خاطر نشان کرد: مسئله‌ی سوم، دیدگاه ویژه‌ی امام خمینی (ره) به‌عنوان کسی است که ۱۰ سال رهبر انقلاب بوده‌اند و همه‌ی شئون و ابعاد اجتماع را در نظر داشته‌اند. مسئله‌ی دیگر، جامعه‌نگری امام و دین است که انسان را به صورت یک منظومه و مجموعه نگاه می‌کند و مسئله‌ی دیگر آرای تربیتی حضرت امام (ره) بر اساس فطرت‌مداری و نگاه تمدنی است.

نویسنده کتاب "آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن، جلد ششم، امام خمینی(ره)" اظهار داشت: ضرورت پژوهش براساس این مسائل برای ما اثبات و تبیین شد و ما این کتاب را نوشتیم.

حجت الاسلام و المسلمین بهشتی افزود: بازشناسی شخصیت امام نیز در مقدمه آمده و به ۷ بحث مهم در بازشناسی شخصیت امام اشاره شده است که این ۷ بحث مهم عبارتند از جامعیت شخصیت، قله‌ی ایمان و خلوص، برجستگی عرفانی و اخلاقی، فقاقت و اجتهاد، فراست و سیاست، صلابت و قاطعیت و سبک زندگی. در قسمت سبک زندگی منش و روش امام خمینی (ره) تبیین شده است.

نویسنده کتاب بیان کرد: در مقدمه این دو بحث اساسی بیان شده و بعد اصل کتاب از اینجاست که آرای تربیتی امام در شش فصل تنظیم شده است. در اینجا الگوی پژوهش ما براساس ساحت‌های تربیت است. اولین فصل، کلیات مفهوم‌شناسی و ادبیات پژوهش است که در این فصل راجع به مفهوم تربیت، تزکیه، تهذیب، ماهیت تربیت، رویکردهای موجود در تربیت، رویکرد امام و... بحث شده است. در کتاب آمده که معنای از نظر امام با دیگران متفاوت است. ایشان تقریباً همانی را می‌گویند که شیخ اشراق می‌فرماید. ایشان ربانی شدن انسان را تربیت می‌دانند.

حجت الاسلام و المسلمین بهشتی درباره‌ی محتوای فصول بعدی کتاب عنوان کرد: فصل دوم درباره‌ی تربیت اعتقادی و عبادی است. در این فصل درباره‌ی مباحثی نظیر حدود، مفاهیم، قلمرو، پیشینه و ضرورت و اهمیت تربیت اعتقادی و عبادی بحث شده است. فصل دوم یک مقدار از فصول دیگر مفصل‌تر است. فصل سوم درباره‌ی تربیت اخلاقی و عرفانی است که در این بحث هم همان مباحث مقدماتی و همان بحث‌های مبانی، اهداف، اصول و روش‌های خاص این نوع تربیت بحث شده است. فصل بعدی، تربیت اجتماعی و سیاسی است که در این فصل هم به حدود، مفاهیم و سایر مباحث پرداخته شده است.

وی افزود: پنجمین فصل این کتاب، تربیت علمی، عقلی و فناوری است که در این زمینه نیز درباره‌ی حدود، مفاهیم، قلمرو، پیشینه و ضرورت و همین‌طور درباره‌ی مبانی، اهداف، اصول و روش‌های تربیت بحث شده است. فصل آخر کتاب، تربیت زیبایی‌شناختی و هنری است. در این فصل نیز به حدود تربیت زیبایی‌شناختی، تعاریف، مفاهیم، پیشینه و امثال آن پرداخته شده و سپس به مبانی، اهداف، اصول و روش‌های تربیت زیبایی‌شناختی و هنری اشاره شده است.

حجت الاسلام و المسلمین بهشتی خاطر نشان کرد: در کل حدود ۵ ساحت از ساحت‌های تربیت در این کتاب آمده و به دلیل اینکه کتاب بیش از این حجیم نشود از ساحت‌های دیگر صرف‌نظر کرده‌ایم. این کتاب به صورت مشترک توسط پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، صمت و مؤسسه تنظیم آثار و نشر حضرت امام به چاپ می‌رسد. در واقع یک طرح بیرونی است و از طریق این سه جا منتشر شده است.

وی درباره نوآوری‌های کتاب نیز گفت: نخست اینکه آرای تربیتی امام خمینی (ره) مستند به کتاب‌های اصلی است که ایشان نوشته‌اند. ما از صحیفه امام هم استفاده کرده‌ایم ولی تکیه ما بیشتر بر کتاب‌هایی است که خود ایشان نوشته‌اند. دومین نوآوری این است که آرای تربیتی امام خمینی نظام‌مند است و پراکنده نیست. دو چیز دارد، اولاً اینکه نظام‌مند است و در قالب ساختار روز ارائه شده و دوماً با تحلیل ارائه شده است.

بهشتی افزود: نوآوری سوم این است که ما در کتاب الگوی ساحت‌ها را دنبال کرده‌ایم. این کار را به دلیل کاربردی بودن و به دلیل عملی بودن آن انجام دادیم تا مسائل تربیتی را بیشتر عملیاتی و کاربردی کند.

نقد کتاب توسط دکتر حسن ملکی

در ادامه‌ی نشست دکتر حسن ملکی معاون وزیر آموزش و پرورش و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی بیان کرد: انصافاً کارهای علمی حجت الاسلام و المسلمین بهشتی همیشه مورد استفاده بوده و بنده هم مانند سایر علاقه‌مندان به حوزه‌ی تعلیم و تربیت از آثار و اندیشه‌ی ایشان همیشه بهره برده‌ام. از پژوهشگاه محترم حوزه و دانشگاه هم تشکر و قدردانی می‌کنم که این امکان را فراهم فرمودند تا بنده مروری بر یکی از آثار تربیتی این اندیشمند داشته باشم.

حسن ملکی افزود: بنده ابتدا نظر خود را راجع به ابعاد قوت و مثبت این اثر علمی فاخر را عرض می‌کنم و بعد پیشنهادهایی که در جهت بازبینی و بازنگری محتوای این کتاب دارم را عرض خواهم کرد. در ابتدا این مطلب را عرض کنم که نظام اسلامی که براساس برنامه‌های تولیدی بنا می‌شود، اولاً و بالذات هدف تربیتی دارد و ثانیاً و بالعرض اهداف دیگری دارد. یعنی اگر در یک نظام اسلامی هدف سیاسی، هدف اقتصادی و هدف‌های دیگر مطرح است، این‌ها همه‌شان هدف‌های واسطه‌ای هستند برای تحقق یک غایت و هدف متعالی‌تر به نام تربیت و هدایت انسان‌ها. یعنی اگر یک نظام اسلامی در تربیت انسان‌ها به مشکل برخورد ولو در سایر ابعاد توفیقاتی به دست بیاورد باید یک علامت سوالی مطرح کرد و دنبال پاسخ بود.

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی ادامه داد: قاعدتاً در این نظام اسلامی باید بعد تربیتی و اخلاقی زمامدار و سایر ابعاد اندیشه‌ای حضرت امام رضوان تعالی علیه به‌عنوان بنیان‌گذار نظام بپردازیم؛ کما اینکه ما این معنا را در اثری که آقای بهشتی تدوین فرمودند به خوبی مشاهده می‌کنیم.

معاون وزیر آموزش و پرورش گفت: نکته‌ی دوم مقدماتی دیگر است که قصد ما نقد اندیشه امام خمینی رضوان تعالی علیه نیست، بلکه نقد ما نقد کتابی است که درباره اندیشه تربیتی ایشان نوشته شده است. یعنی ما ناقد یک اثر علمی هستیم که درباره امام نگارش یافته است. طبیعتاً اندیشه‌ی مطهر آن بزرگوار اندیشه‌ای است که ما هر قدر توفیق تبعیت داشته باشیم می‌توانیم قدم‌های مؤثری در مسیر کسب کمالات‌مان برداریم.

رئیس سازمان پژوهش در تحلیل و نقد کتاب بیان کرد: به نظر بنده ابعاد قابل توجه و مثبت این اثر چند چیز است. یکی از آن‌ها این است که به اعتقاد من اندیشه تربیتی حضرت امام به طرز مناسبی تدوین یافته و در یک هندسه‌ی قابل دفاع و قابل توجهی ارائه شده است، چون اندیشه‌ی تربیتی حضرت امام در کنار دو وجه فقهی و سیاسی حضرت ایشان قدری نامعلوم و تبیین نشده مانده بود. یعنی وقتی حضرت امام نوعاً به ذهن افراد و حتی شاید تعدادی از نخبگان می‌آمد، بیشتر متوجه بعد فقهی و رهبری سیاسی ایشان می‌شدند و کمتر به این پرداخته شده بود که ایشان از یک آرا و اندیشه‌های متعالی تربیتی و اخلاقی برخوردار هستند و دارای اندیشه والای تربیتی هستند ولی مطرح و تحلیل نشده است، که در این اثر آقای بهشتی این اندیشه را به طرز زیبایی برجسته کرده‌اند و نشان داده‌اند که بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی ایران از بعد تربیتی نیز صاحب‌نظر و اهل نظر بوده‌اند و در واقع می‌شود بین اندیشه فردیتی ایشان و سایر صاحب‌نظرانی که وجود دارد تمایز قائل شد. من این را به‌عنوان یک وجه مثبت این اثر تلقی می‌کنم.

وی افزود: وجه برجسته و مبرز دیگر این اثر این است که ابتدا یک چتر کلی از اندیشه حضرت امام را مطرح کرده‌اند و بعد اندیشه‌ی تربیتی حضرت امام را ذیل آن چتر کلی قرار داده‌اند. یعنی اصطلاحاً یک کار قیاسی از جزء به کل انجام شده و این باعث شده که خواننده دریافت‌های مناسب و خوبی از اندیشه تربیتی امام راحل به دست بیاورند. این ویژگی قابل توجهی است.

حسن ملکی بیان کرد: ویژگی سوم این اثر این است که بعد تحقیقی و تحلیلی خوبی دارد. یعنی از یک سو تحقیق و تألیف است که مستحضر هستتید تألیفی قوی و پایدار است که مبتنی بر تحقیق باشد و این نشانگر این است که آقای بهشتی محققانه تألیف کرده‌اند و از سوی دیگر بعد تحلیلی خوبی دارد که این دو بعد باعث شده که اتقان و استحکام مطالب انصافاً بالا باشد. همچنین من انسجام و یکپارچگی قوی‌ای را در این اثر می‌بینم.

معاون وزیر آموزش و پرورش بیان کرد: یک اثر علمی یک سیرت دارد و یک صورت. صورت یک اثر علمی همان انسجام و هندسه متقن و قوی آن اثر است. صورت زیبای این اثر قابل توجه است و باید شاکر بود. بررسی همه جانبه هر یک از ابعاد تربیت هم قابل توجه بود که لازم است ذکر شود. در هر یک از آن ساحت‌هایی که آقای بهشتی در بحث مقدماتی گفتند سعی شده تا بررسی همه جانبه‌ای به عمل بیاید. حالا ممکن است نکاتی و نواقصی هم باشد ولی در یک نگاه کلی و وسیع، انصافاً در هر یک از این ابعاد تربیت سعی شده بررسی همه جانبه‌ای به عمل بیاید.

رئیس سازمان پژوهش در ادامه چند نکته را پیشنهاد کرد. وی گفت: نکته اول این است که به درستی اشاره شد که حضرت امام به مقوله فطرت الهی انسان در آثارشان بهای زیادی قائل هستند. یعنی اگر از یک جهتی بگوییم که آثار عرفانی و تربیتی ایشان بر محوریت فطرت تبیین شده و تدوین یافته است، تصور می‌کنم سخن خلاف واقعی نباشد. فطرت در اندیشه‌ی ایشان به مثابه خورشیدی است در منظومه فکری ایشان. یعنی با تابش نور فطرت، آرا و اندیشه‌های تربیتی و اخلاقی ایشان منور می‌شود. حالا که ما این ویژگی را در اثر تربیتی و اخلاقی امام داریم، بهتر بود که آقای بهشتی می‌آمدند مقوله‌ی فطرت را در مقایسه با سایر فلاسفه‌ای که فطرت را قبول دارند یا ویژگی‌های سرشت انسان را می‌پذیرند ولی نگاه وحیانی و توحیدی ندارند و صرفاً نگاه فلسفی زمینی دارند؛ بررسی می‌کردند. من ندیدم که این کار را در این اثر علمی انجام دهند.

ملکی افزود: البته ایشان در جایی فرموده‌اند که مولف محترم به آن‌هایی که قائل به فطرت نیستند و به لوح سفید در ذهن و روان انسان اعتقاد دارند توجه داشته‌اند، اما این وجه قضیه، وجه کاستی و خلأ است. من احساس می‌کنم شما عظمت فطرت‌گرایی توحیدی را در کنار دیدگاه کانت و دکارت که به نوعی به ویژگی‌های ذاتی قائل هستند ولی نگاه توحیدی ندارند مقایسه نکرده‌اید. به نظرم این مقایسه قوت کار را نشان خواهد داد تا خوانندگان اثر بدانند وقتی انسان را زیر چتر خداگرایی تحلیل کنیم، دامنه‌ی تحلیل ما با آن کسانی که صرفاً در یک نگاه مادی به ویژگی‌های ذاتی انسان پرداخته‌اند، متفاوت می‌شود. پیشنهاد می‌کنم این وجه از قضیه در جایی که صلاح باشد به نوعی به آن مباحث فطرت‌شناسی اضافه شود.

دکتر حسن ملکی پیشنهاد دوم خود را این‌گونه مطرح کرد: آقای بهشتی تلاش عالمانه‌ای کرده‌اند تا ابعاد اساسی تعلیم و تربیت را در ساحت‌های مختلف بررسی کنند ولی برای تکمیل کارشان و برای اینکه اندیشه‌ی تربیتی حضرت امام کامل‌تر بیان شود بهتر بود به سایر ابعاد تربیت مانند تربیت اقتصادی، زیستی، بدنی و تربیت انقلابی توجه می‌شد. وقتی رهبر معظم انقلاب به انقلابی‌گری و انقلابی بودن تأکید کردند، بنده روی این مسئله تأمل کردم و به نظرم می‌رسد ما باید یک کلید واژه‌ی نو را وارد عرصه‌ی ساحت‌ها کنیم و آن هم تربیت انقلابی است. اگر می‌گوییم تربیت اجتماعی، سیاسی، علمی و فناورانه، می‌توانیم از یک بعد دیگری از تربیت به نام تربیت انقلابی هم حرف بزنیم. ما در تربیت انقلابی دنبال فردی خواهیم بود که آن انسان در مدار حرکت خود نسبت به ارزش‌های اصیل اسلامی و ایرانی و وضعیت موجود حساس باشد و رو به سوی آرمان‌ها داشته باشد و برای دستیابی به آرمان‌ها واقعیت‌های موجود را بررسی کند و هوشمندانه حرکت کند. مناسبات خودش را هم با نظام ارزش‌ها معین کند و دائم در حال پویایی و حرکت باشد.

معاون وزیر آموزش و پرورش گفت: من پیشنهاد می‌کنم مولف محترم، حضرت آقای بهشتی یک تأملی بفرمایند که آیا تربیت انقلابی را نیز می‌توان به‌عنوان یک وجهی از تربیت مطرح کرد؟ پیشنهاد من این است که به تربیت اقتصادی و بدنی هم توجه کنیم تا این کار زیبا، کامل‌تر شود. این ارتباط پیدا می‌کند با یکی از محورهای مورد نقد پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. به اعتقاد بنده اگر این موارد اضافه شود این کار علمی کامل‌تر خواهد شد.

حسن ملکی اظهار داشت: سومین پیشنهاد من این است که آیا بهتر نیست در این اثر علمی، اخلاقی و تربیتی یک ورودی به نیازهای اساسی انسان داشته باشیم؟ آیا بهتر نیست که هدف‌های تربیتی خودمان را مبتنی بر نیازهای اصلی انسان کنیم؟ البته آن نیازهای اصیلی که در اندیشه حضرت امام وجود دارد و باید تدوین و استنباط شود. من در این اثر ندیدم که به اندازه کافی به این قضیه نگریده‌اید. به هر حال مسائل تربیتی در این نظریه‌های غربی نوعاً مبتنی بر یک نیازسنجی است. نیازسنجی به این معنا که معمولاً داده‌ها و اطلاعات را از واقعیت‌های موجود به دست می‌آورند و تحلیل می‌کنند و براساس آن تحلیل، راجع به نیازها سخن می‌گویند.

رئیس سازمان پژوهش افزود: مراد بنده، نیازهای فطری و نیازهای اصیل انسان است. نیازهایی است که در این الگوهای نیازسنجی مرسوم شکار نمی‌شود چون ابزاری که در نیازسنجی‌های مرسوم وجود دارد، عاجزتر از آن هستند که بگویند و بفهمانند که در وجود انسان کدام نیازهای اصیل فطری وجود دارد و بعد محتوا و روش‌ها را بر آن پایه قرار دهند. من کل کتاب را دو، سه بار مطالعه کردم

و این را ضرورت می‌بینم. حالا در بعضی جاها اشاره شده ولی مراد من این است که هندسه دقیق‌تر نیازهای اصیل فطری انسان هم بیان شود.

معاون وزیر آموزش و پرورش بیان کرد: چهارمین پیشنهاد این است که آیا بهتر نیست یک آسیب‌شناسی هم به این کتاب اضافه کنیم؟ آسیب‌شناسی به این معنا که حالا ما اندیشه‌ی تربیتی حضرت امام را مطرح کردیم و بازنگری هم کردیم و کامل‌تر شد، آیا در این عرصه با آسیب‌هایی مواجه نیستیم؟ طبیعتاً اگر قدری نگاه‌مان را به فراتر از کتاب ببریم و معتقد به این باشیم که این اندیشه باید ساری شود، شاید لازم باشد یک نگاه آسیب‌شناسانه داشته باشیم تا بررسی شود آیا این اندیشه عملی و اجرایی شده است؟ اگر اجرایی نشده است چه آسیب‌هایی وجود دارد؟ ما باید کمی واقع‌گرایانه این موضوع را بررسی کنیم. ما اعتقاد داریم امامین انقلاب اسلامی ایران و این دو اندیشه‌ی مطهر اگر خوب شناسایی و تحلیل شوند و تبدیل به برنامه شوند، راه برای تمدن‌سازی اسلامی و ایرانی به طریق اولی باز می‌شود.

رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی خاطر نشان کرد: نکته پایانی بنده این است که آن فصل مربوط به تربیت هنری و زیبایی شناختی، نکات خوبی دارد ولی احساس من این است که آن فصل به دلایلی مختلف، فصل لاغری است. در شرایط امروز هر کسی پیام‌های تربیتی را با ابزار هنر انتقال می‌دهد؛ موفق‌تر است. حتی اگر خدایی ناکرده یک نفر بخواهد یک امر باطلی را ارائه بدهد، اگر هنرمندانه آن پیام باطل را ارائه بدهد، پیام او نافذ می‌شود. زیبایی‌شناسی و بعد هنری مسئله بسیار مهمی است. بالأخره شاید به اندازه سایر ابعاد تربیت نتوان مطلب کافی پیدا کرد.

وی افزود: من اتفاقاً احساس می‌کنم آن روش استنباطی که حضرت آقای بهشتی دنبال می‌کنند اینجا باید کارساز باشد. به هر حال ما از توصیف‌ها به یک هنرجهاری برسیم ممکن است در هر یک از ابعاد، یک سری نقطه ضعف وجود داشته باشد. به نظر من نقطه‌ای است که قوه استنباط باید بیشتر و قوی‌تر کار کند؛ شاید اینجاست که ما باید بر مبنای اندیشه تربیتی حضرت امام دست به تولید روش‌های نو بزنیم که آن ظرافت خاص خودش را دارد.

پاسخ حجت الاسلام بهشتی به پیشنهادات دکتر ملکی

در ادامه حجت الاسلام و المسلمین بهشتی درباره نقد و تحلیل دکتر ملکی از کتاب "آرای دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن، جلد ششم، امام خمینی(ره)" بیان کرد: من یک جهان سپاس از آقای دکتر ملکی دارم که به گفته خودشان چند بار کتاب را مرور کرده‌اند و نکات بسیار خوبی گفتند. همان طور که فرمودید حضرت امام یک فقیه است ولی امتیاز امام این است که حتی در کتاب‌های فقهی هم از تربیت سخن گفته‌اند. مثلاً در کتاب انوار الهدایه که خارج از اصول است نیز در مورد عوامل تربیت صحبت کرده‌اند. حدوداً ۱۷ عامل را بیان کرده‌اند که برخی از آن‌ها در این اثر نیز آمده است. بنابراین حضرت امام یک فقیه جامع‌الشرایط است که به مسائل تربیتی هم توجه داشته‌اند.

بهشتی افزود: درباره‌ی نکته دومی که فرمودند در فطرت توحیدی آسمانی، یک مقایسه با ذات‌گرایی کانت و امثال کانت شود؛ نیز بگوییم که ما این نکته را در کتاب دیگرمان که تربیت زیبایی‌شناختی از دیدگاه اسلام است؛ آورده‌ایم. این نقیصه‌ای که در ساحت تربیت زیبایی‌شناختی فرمودند در آنجا رعایت شده است.

حجت الاسلام و المسلمین بهشتی اظهار داشت: نکته سوم آقای ملکی درباره تربیت انقلابی بود. تربیت انقلابی مسئله بسیار مهمی است ولی همان‌طور که ملاحظه فرمودید، ما این نکته را در ساحت تربیت اجتماعی سیاسی آورده‌ایم.

بهشتی در پایان خطاب به ملکی گفت: شما به خوبی فرمودید که خوب است برای نیازهای اصیل فطری یک حسابی باز شود. ما در اینجا به چند مسئله توجه کردیم. یکی نیاز به نیایش بود و دیگری نیاز به وارستگی و اجرای عدالت بود. البته می‌توان این‌ها را به‌عنوان فصل جدا آورد. من الآن به ذهنم خطور کرد که در این زمینه یک مقاله بنویسم تا نیازهای اصیل فطری در آن بحث شود.